

dr hab. Barbara Weigl, prof. APS
Instytut Psychologii
Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej
w Warszawie

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Szymańskiej pt. **Psychospołeczne uwarunkowania jakości relacji między rodzeństwem we wczesnej dorosłości**

napisanej pod kierunkiem dr hab. Grażyny Poraj, prof. UŁ

Łódź 2018, ss.277.

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska liczy 277 stron, w tym 205 stron tekstu, 24 strony bibliografii (ponad 220 pozycji, głównie anglojęzycznych), 41 tabel z wynikami analiz statystycznych, 72 rysunki prezentujące modele, schematy i relacje badanych zmiennych. Przedstawione dla ilustracji liczby pokazują, że mamy do czynienia z poważną rozprawą naukową opartą o rozbudowane instrumentarium metodologiczne. Tak jest w istocie. Praca doktorska mgr Pauliny Szymańskiej ma charakter ilościowy i można powiedzieć „wysoce zaawansowany technicznie”. Nie jest łatwa w czytaniu. Uważny recenzent lub potencjalny czytelnik musi poświęcić dużo czasu na podążanie za rozbudowanymi analizami statystycznymi Autorki. Z drugiej strony - klarowność wywodu, elegancja edycji, uporządkowanie tekstu, czynią pracę wzorem warsztatu naukowego młodego badacza który podejmuje trud postawienia własnych pytań badawczych, hipotez i analiz empirycznych. Tak więc, nim przejdę do merytorycznego opisu analizowanej problematyki stwierdzam, że wszelkie formalne aspekty pracy oceniam nadzwyczaj wysoko.

Celem badań Autorki było poznanie uwarunkowań socjodemograficznych, psychologicznych i relacyjnych w procesie kształtowania związku między rodzeństwem (braćmi i siostrami) będącym w fazie wczesnej dorosłości (między 18 a 35 rokiem życia). Nie jest dla mnie jasna funkcja rozróżnienia „uwarunkowań psychologicznych” w stosunku do „uwarunkowań relacyjnych”, ale zapewne Autorka miała tutaj swój oryginalny pomysł.

Badania właściwe Autorka poprzedziła kompletną procedurą adaptacji do warunków polskich anglojęzycznych kwestionariuszy STQ-Now (po adaptacji kwestionariusz „Ty i Twoje rodzeństwo- Obecnie” i STQ-Then (po adaptacji „Ty i Twoje rodzeństwo- Kiedyś”) autorstwa R.B. Stewarta i współpracowników. Ten etap pracy oceniam bardzo wysoko. Proces tłumaczenia, wyboru pytań, oceny rzetelności i trafności, poszukiwania struktury czynnikowej zrealizowane zostały zgodnie ze standardami przyjętymi w psychometrycznej adaptacji kwestionariuszy i testów psychologicznych. Wymiary (skale) zawarte w kwestionariuszu „Ty i Twoje rodzeństwo- Obecnie” to: *Wzajemność, Krytycyzm, Dominacja, Obojętność, Rywalizacja*. Skale kwestionariusza „Ty i Twoje rodzeństwo-Kiedyś” mierzącego retrospektywnie relacje pomiędzy rodzeństwem zawierały czynniki: *Wzajemność, Krytycyzm, Wsparcie, Opieka, Naśladowanie*. Oba kwestionariusze uzyskały zadowalające wskaźniki rzetelności i trafności. W rezultacie pracy Autorki otrzymaliśmy dwa cenne narzędzia do badania jakości więzi między rodzeństwem w okresie dorosłości.

Żałuję, że w pracy nie zawarto pełnego tekstu kwestionariuszy, a tylko opis skal. Przyjrzenie się treści pytań, ich kolejności, dopasowaniu do charakterystyki przyjętego czynnika i jego nazwy, pozwoliłoby recenzentowi na lepsze „ekologiczne wyczucie” narzędzia.

Badania właściwe (nazywane przez mgr Paulinę Szymańską „drugą częścią badań”) były autorską próbą ustalenia wyznaczników jakości relacji z rodzeństwem, odnoszących się do funkcjonowania całego systemu rodzinnego, w tym jego podsystemów: rodzeństwa oraz rodziców. Autorka wraz ze współpracownikami przebadła ponad 600 młodych dorosłych posiadających biologiczne rodzeństwo, pochodzących z rodzin pełnych, o zróżnicowanym statusie socjodemograficznym. Bateria testów którą wypełniał badany/a zawierała pięć standaryzowanych narzędzi typu papier-ołówek. Do końcowych analiz statystycznych zakwalifikowano 405 kompletnych zestawów testowych otrzymanych od 282 kobiet i 123 mężczyzn. Na podstawie tak bogatego materiału empirycznego Autorka szukała odpowiedzi na postawione pytania badawcze i weryfikowała przyjęte hipotezy. Szczegółowe odpowiedzi na poszczególne pytania dotyczące czynników socjodemograficznych, zmiennych psychologicznych (i relacyjnych) oraz predyktorów jakości relacji z rodzeństwem zawarte są odpowiednio w rozdziałach 4, 5, 6.

Wiele przypuszczeń Autorki uzyskało potwierdzenie statystyczne. Pojawiają się też wyniki zaskakujące, które są tym bardziej ciekawe, np. *Wzajemność* odnosząca się do okresu przeszłości nie wiąże się pozytywnie, a negatywnie z aktualnym jej poziomem w relacji z rodzeństwem (s.129); lub Niska jakość relacji między rodzicami sprzyja wysokiej *Wzajemności* w relacji z rodzeństwem (s.129). Ciekawa jestem jak doktorantka interpretuje takie nieoczywiste rezultaty badania.

Szczególnie cenną częścią pracy jest autorska typologia relacji między rodzeństwem w okresie wczesnej dorosłości, przedstawiona w rozdziale 7 rozprawy. Paulina Szymańska na podstawie wielostopniowej analizy skupień wyróżniła trzy typy charakterystycznych relacji między rodzeństwem: typ Ambiwalentny, typ Niechętny, typ Wspierający.

Typ Ambiwalentny (najrzadziej reprezentowany wśród osób badanych, 21% respondentów) cechuje wysoki poziom *Wzajemności, Krytycyzmu, Dominacji i Rywalizacji*. Niskie są w tym typie wskaźniki *Obojętności*.

Typ Niechętny (37% badanych młodych ludzi) charakteryzuje się bardzo małym nasileniem *Wzajemności*, a wysokim negatywnych aspektów relacji tzn. *Krytycyzmu, Dominacji i Rywalizacji* oraz *Obojętności*.

Typ Wspierający (obejmujący 42% z grupy badanych) opisywany jest przez wysoką *Wzajemność*; niskie *Krytycyzm, Dominację, Obojętność i Rywalizację*.

Należy podkreślić, że typologia zaproponowana przez Paulinę Szymańską jest pierwszą w polskiej literaturze psychologicznej, próbą kompleksowego opisu relacji braci i sióstr w początkowym etapie ich dorosłości, z uwzględnieniem aktualnych i przeszłych determinant socjodemograficznych i psychospołecznych. Ten aspekt rozprawy należy uznać za ważny i oryginalny wkład Autorki w naukę.

Ostatnia część rozprawy (rozdział 8 - Dyskusja wyników) podobnie jak rozdziały 1 i 2, dowodzą erudycji Autorki i biegłości w posługiwaniu się światowym dorobkiem psychologii w wyodrębnionym obszarze. Aż szkoda, że tak mało interpretacyjnych odniesień dotyczy polskiej rzeczywistości kulturowej (polityka, edukacja, media, kościół, podzielane wzorce i wartości) której obecność zapewne kształtuje sposób widzenia siebie i swojej osobistej historii przez młodych dorosłych.

Podsumowując moje refleksje dotyczące rozprawy doktorskiej pani mgr Pauliny Szymańskiej z satysfakcją stwierdzam, że przekazana mi do recenzji praca „Psychospołeczne uwarunkowania jakości relacji między rodzeństwem we wczesnej dorosłości” jest dojrzałą rozprawą naukową dobrze osadzoną w teorii psychologicznej. Przeprowadzone badania i ich statystyczne analizy prezentują wysoki poziom zaawansowania metodologicznego. Całość tworzy logiczny i spójny ciąg myślowy będący oryginalnym wkładem w dziedzinę którą reprezentuje Autorka.

Stwierdzam, że praca spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim zgodnie z Ustawą o Tytułach i Stopniach Naukowych z 2003r. Wnioskuje zatem o dopuszczenie mgr Pauliny Szymańskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim. Wnioskuje też o wyróżnienie tej pracy przez JM Rektora UŁ.

Barbara Weigl

Warszawa, dnia 8.08.2018 r.